

Kováčová, Marta

O medzihviezdnom pútnikovi A. Solženicynovi v portréte O. Marušiaka

Opera Slavica. 2004, vol. 14, iss. 3, pp. 54-55

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/117391>

Access Date: 13. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

na zásah československého velvyslanectví zničen). Spolu se svou ženou Irinou Poročkinovou dokončil v roce 2003 knihu *Masaryk a Rusko*. Měl před sebou ještě řadu plánů, které se již nepodaří uskutečnit.

Inov vidí téma Pasternaka a Čech v široké souvislosti a kontextově: patří sem pak ovšem i osobnost Rainera Marii Rilka, ale také veškeré kontexty ruské kulturní atmosféry a její varianty (L. Tolstoj, L. Pasternak, B. Pasternak aj.) Klíčovou úlohu tu měla také Marina Cvetajevová spojená s českým prostředím, exil Ondry Ľysohorského v Moskvě aj. Pasternakovy překlady O. Ľysohorského – již vzhledem ke skromným básnickým hodnotám lašských originálů (jak diplomaticky píše Inov) – jistě nepatřily k vrcholům Pasternakova translačního umění.

Bližší kontakty a větší význam měl Pasternakův vztah k Nezvalovi. Inov tu uvádí Nezvalův pobyt v Moskvě roku 1934 a vliv Romana Jakobsona (o rok později vychází Pasternakův *Gleji* v Praze v překladu Svatavy Pírkové, Pasternakovy básně překládal tehdy Josef Hora. Pasternakovy dopisy Nezvalovi český básník na počátku německé okupace spálil – alespoň podle slov Nezvalovy vdovy, s níž Inov mluvil v srpnu 1968. Roku 1957 pozval Pasternak k sobě do Peredělkina M. Jungmanna, V. Mihálíka a další (v rozhovoru prý Pasternak hodně filozofoval a přeskakoval z předmětu na předmět, takže mu hosté, jak prý přiznali, příliš nerozuměli). Vynikající jsou Inovovy pasáže o Pasternakových překladech Nezvala a rozbor těchto rukopisů. Pasternakovy překlady české poezie v celku jsou ovšem ve srovnání s jinými marginalií, ale jsou v něčem signifikantní, neboť dotvářejí představu jeho osobnosti – básnické i lidské.

Ivo Pospíšil

O medzihviezdom pútnikovi A. Solženicynovi v portréte O. Marušiaka

Marušiak, O.: Štvanec a útočník. Život a dielo Alexandra Solženicyna (fragment). Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov Bratislava 2001.

V ruskej literatúre je veľa diel, ktoré sa pre ich autorov stali priestorom hľadania a zároveň aj odkrývania zložitých právd. Životný príbeh jedného z týchto hľadačov (a zároveň aj príbeh jeho kníh) – Alexandra Solženicyna – si vzal za cieľ slovenský literárny vedec Ondrej Marušiak. Sprítomňuje a približuje ho v portréte pod názvom *Štvanec a útočník*. Čitateľovi podáva obraz človeka-spisovateľa, vychádzajúc pritom z dvoch substantív implikovaných v samom názve knižky. Uberá sa teda dvoma cestami: približuje Solženicyna ako intelektuála, odsúdeného spoločenským zriadením za svoje knihy, za postoje a názory v nich na „večné vyhnanstvo“, čiže ako štvanca a zároveň interpretuje Solženicyna ako spisovateľa útočiaceho svojím perom proti zriadeniu, ktoré ho v roku 1974 vypovedalo z vlasti.

O. Marušiak siahol v úvodnej kapitole po citáte profesora brnianskej univerzity M. Mikuláška: Solženicyna označuje za „medzihviezdného pútnika“, kráčajúceho cez „koridor tisícročia“. Sám O. Marušiak putuje spisovateľovými knihami a zároveň jeho životom. Je to cesta od kapitoly ku kapitole a sondáž do situácií, sondáž do myslenia a konania postáv. Marušiak paralelne akcentuje to, čo je spoločné pre všetky Solženicynove diela

spomínané v jeho knihe: „človečik-milión“ – protipól a vedomý odporca Stalinovho režimu. Autor tohto literárneho portrétu spája faktografické časti týkajúce sa Solženicynovho života s časťami z jeho kníh. Hoci píše o minulosti, využíva na jej priblíženie často prítomný čas. Je to nepochybne zaujímavý moment v Marušiakovej interpretácii Solženicynových diel, pretože čitateľ sa tak stáva súčasťou deja, katarzných procesov v spoločnosti aj v živote jednotlivcov. Marušiak nazerá do Solženicynových kníh, vyberá z nich kľúčové momenty a následne píše vlastné komentáre – esejisticky, reflexívne koncipované. Vyjadruje sa o nich ako o „interpretačnom postskripte“. Všimá si u Solženicyna kontrast a rozmanité paralely, s ktorými pracoval. Neobchádza ani „satirický pazúr“ na stránkach jeho kníh. V Marušiakových postojoch a názoroch naňho má svoje pevné miesto metafora – tvorí kontinuitu nielen s priebehom spisovateľa, ale aj jeho hrdinov, väčšinou, ako vieme, autentických postáv. Metafora je nezriedka súčasťou citácií, ktoré sú v monografii bohato zastúpené. Práve ona pomáha modelovať ono pomyselné spojivo pomáhajúce autorovi literárneho portrétu neprerušit' kontinuitu so svetom Solženicynových postáv. Okrem nej O. Marušiak siahol po anaforickom princípe – už spomínané interpretačné postskriptá sú vytvárané práve týmto výrazovým prostriedkom. Krátke a stručné výpovede založené na opakovanom princípe modelujú v knižke časti veľmi podobné výpovediam samého Solženicyna. Na relatívne malom priestore sa stretávame so šiestimi kapitolami, ktoré sú bohato rozčlenené na subkapitoly o živote i diele ťažko skúšaného Solženicyna.

O. Marušiak nepochybne veľmi zaujímavovo prechádza jeho kľúčovými dielami: *V prvom kruhu*, *Jeden deň Ivana Denisoviča*, *Archipelág gulag*, *Mairionina chalupa*, *Príbeh na stanici Kočetovka* (v prvých vydaniach, ako poznamenáva O. Marušiak, *Príbeh na stanici Krečetovka*), *Vo vyššom záujme*, *Omrviniky* či román *Rakovina*, ktorý sa číta s pokorou (a s pokorou sa číta nielen tento román z pera Solženicyna). To všetko sú diela vydávajúce svedectvo o negatívach človeka, ktorý, ako o tom už napísal Čingiz Ajtmatov, dokáže byť v istých vyhranených situáciách aj vlku vlkom.

Text o Solženicynovi v podaní O. Marušiaka sa číta so záujmom a pokorou. Nemôže sa inak, pretože v jeho centre stojí človek uvedomujúci si ono známe herakleitovské, že sa nedá vstúpiť dvakrát do tej istej rieky. Čas totiž plynie a atribútom smrti je absolútno. A práve ono sa, žiaľ, dotklo predčasne miliónov ľudí v sovietskych gulagoch. O. Marušiak pristúpil k Solženicynovi po rokoch azda aj vlastného hľadania. Sám v spomínanom literárnom portréte napísal: „Už nie sme tí, ktorým sa spisovateľ prihovráal predtým, zmenili sme sa. Veľa sme poznali a veľa pochopili, zmenení ho začíname vnímať inakšie, možno aj nie tak, ako by chcel on.“ Dnešná slovenská rusistika oceňuje každý podnetný a obohacujúci krok v odstraňovaní pomyselných bielych miest, ktorých je stále na mape ruskej literatúry 20. storočia veľa. Sú o to významnejšie, že sa dotýkajú tvorby jedného z tabuizovaných autorov bývalého Sovietskeho zväzu. Nepochybne podnetným a obohacujúcim krokom v tejto oblasti sa stal aj portrét Solženicyna a prierez jeho tvorbou z pera slovenského literárneho vedca Ondreja Marušiaka.

Marta Kováčová